

Реченица и њени чланови

Реченица је део текста или говора који садржи глагол у личном глаголском облику.

Главни чланови реченице су **субјекат** и **предикат**.

Зависни чланови реченице су **атрибут**, **апозиција**, **објекат**, **прилошке одредбе** за време, место, начин, узрок, циљ и меру.

Речи у реченици имају функцију реченичних чланова. То је синтаксичка функција речи.

Главни чланови реченице

Субјекат

Субјекат означава о коме или о чему се у реченици нешто говори. Субјектом се означава вршилац радње, носилац стања, узрочник збивања, односно оно чему се предикатом нешто приписује.

Функцију субјекта најчешће остварују именице и именичке заменице, именичка синтагма или паралелни реченични чланови.

Дан је леп.

Она је добра ученица.

Неки старији људи су седели на клупи.

Мама, тата и ја идемо на зимовање.

Ивана и Марија су добре другарице.

У функцији субјекта могу се, осим именичких, појавити и друге врсте речи.

Трчати је здраво.

Пет је мој срећан број.

И је везник.

Граматички субјекат је увек у номинативу.

Учитељ пише.

Логички субјекат је у генитиву, дативу или акузативу.

Ген. Нема Косте. (Коста није ту.)

Дат. Мени се спава. (Ја сам поспан.)

Ак. Ану је страх. (Ана осећа страх.)

Предикат

Предикат је централни члан реченице. Он казује нешто о субјекту. Може бити **глаголски и именски**.

Глаголски предикат је глагол у личном глаголском облику. Њиме су субјекту приписује нека радња, стање или збивање.

Драгана чита.

Именски предикат се састоји од два дела. То су глаголски и именски део.

Глаголски део предиката је глагол јесам, бити у личном глаголском облику. Он означава лице које врши глаголску радњу.

Именски део предиката може бити било која именска реч или синтагма са именском речју и он означава садржај именског предиката.

Приписује субјекту неку особину: Марија је лепа.

Идентификује субјекат: Наташа је васпитачица.

Глаголски предикат = глагол у личном глаголском облику

Именски предикат = глагол јесам/бити + именска реч

Прост предикат састоји се од једног глагола у личном глаголском облику.

Марија чита књигу.

Сложен предикат састоји се од два, понекад и од три глагола. У сложеном предикату први глагол нема потпуно значење. Такви су глаголи моћи, хтети, желети, морати, смети, почети, престати, наставити, завршити. Они траже још неки глагол да би употпунили своје значење. Ако кажемо само – Ја могу, реченица ће нам бити нејасна и мораћемо да је допуномо још неким глаголом да би имала потпуно значење.

Ја могу да скочим високо.

Драгана жели да добије лутку.

Предикат се слаже (конгруира) са субјектом у лицу, броју и роду.

Главни реченични чланови, субјекат и предикат могу изостати из реченице.

Разликујемо три типа таквих реченица: **реченице са неисказаним субјектом, реченице без субјекта – безличне, реченице са неисказним предикатом непотпуне (елиптичне) реченице.**

Реченице са неисказаним субјектом су оне реченице у којима субјекат није исказан, али можемо да га одредимо на основу предиката који стоји у личном глаголском облику и на основу субјекта из претходне реченице.

Ана је дошла из школе. Она сада руча. (Исказан субјекат)

Сада руча. (Неисказан субјекат)

Реченице без субјекта – безличне (имперсоналне) су оне реченице у којима је предикат у 3.л. јединине средњег рода, ако глаголски облик разликује род. У њима је предикат често глагол збивања којим се означава нека природна појава или атмосферско стање.

Најбољи тест за проверу да ли је нека реченица стварно безлична јесте да је пребацимо у перфекат јер се у презенту или у футуру I не разликује род глаголског облика. Ако је предикат у 3 л. јединине средњег рода у перфекту, а реченица нема субјекта, онда је то безлична реченица.

	През.	Перф.	През.	Перф.
Гром грми.	Грми.	Грмео је.	Грми.	Грмело је.

Постоје и други типови безличних реченица у којима се подразумева да субјекат представљају људи.

Зна се да је Земља округла. (Људи знају)

Реченице са неисказним предикатом непотпуне (елиптичне) реченице су реченице у којима предикат није исказан зато што се види и подразумева из претходне реченице или из контекста.

Где си био јуче? Нигде.

А шта ћеш данас? Ништа.

Елиптичне реченице убрајају се у предикатске реченице јер се у њима предикат подразумева иако није исказан. Такве реченице се најчешће користе у говорном језику и у новинским насловима.

Јака киша у Новом Саду.

Расправа за седам дана.

Зависни чланови реченице

Објекат

Објекат је обавезна допуна прелазних глагола. Он је обухваћен радњом означеном глаголом у предикату.

Објекат може бити **прави и неправи**.

Прави (блажи) објекат је у акузативу без предлога или у деоном генитиву.

Купио сам хлеб. (акузатив без предлога)

Купио сам хлеба. (деоно генитив)

Неправи (даљи) објекат је онај објекат који је у неком другом падежу осим акузатива без предлога или деоног генитива.

Сећам се детињства. (генитив)

Маша је помогла мами. (датов)

Разговарали смо о летовању. (локатив)

Прилошке одредбе

Прилошке одредбе су глаголске одредбе. Оне казују време, место, начин, количину, меру или узрок вршења радње.

Данас сам у сали због такмичења вежбао напорно два сата.

кад где зашто како колико дуго

време место узрок начин меру времена

У функцији прилошке одредбе може бити прилог, именица или синтагма у одговарајућем падежу.

Атрибут

Атрибут је одредба која стоји уз именицу и означава особину појма означеног именицом.

Службу атрибута могу да врше: придеви, придевске заменице, именице, бројеви (редни).

Апозиција

Апозиција је именичка одредба која на другачији начин, накнадно исказује оно што значи именица.

Наташа, моја другарица, добила је петицу из математике.

Апозицију додајемо именици и зато је у говору издвајамо паузом, а у писању запетом.

У функцији апозиције обично је именица или именичка синтагма.

Апозиција говори о томе шта је неко.

Апозитив

Апозитив у реченици означава неку особину именице коју нарочито желимо да истакнемо.

Апозитив у реченици се најчешће исказује придевском синтагмом и као и апозиција увек се слаже са именицом у роду, броју и падежу. У реченици је одвојен запетама, а у говору се осећа кратка пауза.

Апозитив казује какав је неко или какво је нешто.

Љиљани, црвени и бели, замирисали су целу цвећару.

Коста, срећан због победе, частио је другове колачима.